

سلامت و رفاهیت

گروه فقه و حقوق اسلامی - قم

پایان نامه کارشناسی ارشد

عنوان

جایگاه فقهی و حقوقی قاعده لاضرر در آثار معماری و سبک زندگی اسلامی

استاد راهنما

حجه الاسلام و المسلمین دکتر محمد حسین خلیلی

دانشجو

سیده فاطمه تابشی

دی ماه ۱۳۹۴

كلية اصول الدين - قم

قسم الفقه و الحقوق الاسلامی

رسالة ماجستير

عنوانها

المكانة الفقهية و القانونية لقاعدة لاضرر في الاثار المعمارية و نمط الحياة الاسلامية

استاذ المشرف

الدكتور محمد حسين خليلی

إعداد

سیده فاطمه تابشی

شتا ۱۴۳۶

تقدیم به:

شهید حسین گلریز

و

شهید مصطفی صدرزاده (شهید مدافع حرم)

و کسی که نیست.

تقدیر و تشکر فراوان از

خالقم ذات اقدس اله

پدر و مادرم عزیزم

استاد بزرگوارم آقای دکتر خلیلی

آقای دکتر بابک اسلامی

خانم دکتر ناهید صادقی پی

آقای دکتر نقره کار

مسئولین کتابخانه دانشگاه شهید بهشتی

مسئولین کتابخانه دانشگاه علم و صنعت ایران

و دوست عزیزم مرضیه سادات حسینی

و کلیه کسانی که در راستای محقق شدن این پژوهش کمک شایان توجهی به این جانب داشتند.

چکیده

موضوع این پایان نامه «جایگاه فقهی و حقوقی قاعده لا ضرر در آثار معماری و سبک زندگی اسلامی» می باشد. از آنجایی که معماری حوزه بسیار گسترده ای است فلذا رویکرد این پژوهش معطوف به محله می باشد تا بتوانیم آسیب‌هایی که معماری امروز محلات شهری بر سبک زندگی اسلامی و رفتار انسان‌ها وارد آورده است را براساس قاعده لا ضرر بررسی و تطبیق نماییم.

این پایان نامه در چهار فصل تدوین یافته است؛ که در فصل اول آن به کلیات مباحث پرداخته شده است. پدید آورنده در فصل دوم به تأثیر ارتباط معماری بر شکل‌دهی رفتارهای انسانی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی پرداخته و با نشان دادن تفاوت فضاهای محلات در قدیم و جدید در صدد بیان تأثیری بوده که فضا بر روی رفتار انسان‌ها می گذارد و باعث ایجاد سبک‌های زندگی می شود و مفصلاً به این مسأله پرداخته است؛ وی در فصل سوم که بررسی فقهی - حقوقی قاعده لا ضرر در آسیب‌هایی که معماری امروز محلات شهری بر سبک زندگی انسان‌ها وارد آورده رویکردی انتقادی بر معماری امروز محلات شهری داشته و به شرح و تفضیل قاعده لا ضرر در مواجهه با گره‌واره در این حوزه پرداخته و در نهایت در فصل آخر خلاصه و نتیجه‌گیری و پیشنهاداتی را در خصوص موضوع این پایان نامه ارائه نموده است.

در این پژوهش به این نتیجه دست یافتیم که غایت اصلی معماری اسلامی - ایرانی تأمین آرامش مردم جامعه است و بر همین اساس نوع طراحی‌های محلات سنتی متناسب با فرهنگ ایرانی که خود منطبق با حکمت الهی است، سبب می شد تا سبک زندگی‌های مردم براساس غایت اصلی معماری شکل بگیرد که به واسطه درست طراحی کردن محلات شهری، روابط اجتماعی درستی بین

افراد یک محله به وجود می آمد که خود به ایجاد فرهنگ هایی که موجب آرامش افراد می شود، کمک می کند به عبارتی با درست طراحی کردن فضا، سبک درست زندگی اسلامی که منجر به آرامش می شد را برای افراد جامعه به وجود می آوردند و افراد سالم تری را از نظر روحی در خود پرورش می دادند. با مرور زمان و با پیشرفت و توسعه جوامع و ورود الگوهای بیگانه، سبک معماری اسلامی دچار آسیب هایی شد که خواه ناخواه اثر مستقیمی بر سبک زندگی ایرانی - اسلامی مردم جامعه ما که باید مبتنی بر غایت دینی باشد، داشت. بر همین اساس از طریق قاعده فقهی لا ضرر به تحلیل آسیب ها و ناهنجاری هایی که نوع طراحی محلات شهری بر سبک زندگی اسلامی - ایرانی ما وارد آورده پرداختیم که این قاعده آسیب های وارده را نفی کرده و وارد کننده ضرر را ملزم به جبران خسارت می باشد. نوع منابع مورد استفاده در این پژوهش، آثار فقهی بوده که در باب قاعده لا ضرر تنظیم شده و همچنین کتب معماری و سبک زندگی اسلامی می باشد که از طریق آنها نگارنده توانست به جمع بندی مطالب پردازد.

واژگان کلیدی: فقه، حقوق، قاعده لا ضرر، سبک زندگی اسلامی، معماری، محله، توسعه پایدار.

فهرست مطالب

مقدمه	۱
فصل اول	۳
کلیات	۳
۱.۱. بیان مسأله تحقیق	۴
۲.۱. اهمیت و ضرورت تحقیق	۵
۳.۱. پیشینه تحقیق	۶
۴.۱. سؤالات تحقیق	۱۰
سؤال اصلی:	۱۰
سؤالات فرعی:	۱۰
۵.۱. فرضیه تحقیق	۱۰
۶.۱. روش تحقیق	۱۰
۷.۱. تعریف اصطلاحات	۱۱
۱.۷.۱. حقوق	۱۱
۲.۷.۱. قاعده فقهی «لا ضرر»	۱۲
۳.۷.۱. سبک زندگی اسلامی	۱۶
۴.۷.۱. معماری	۱۸
۱.۴.۷.۱. محله	۲۰
۲.۴.۷.۱. توسعه شهری پایدار و محله پایدار	۲۲
فصل دوم	۲۶
تأثیر و ارتباط معماری بر شکل‌دهی رفتارهای انسانی و سبک زندگی اسلامی - ایرانی	۲۶

ب

- ۱/۲. تأثیر فضا سازی معماری بر رفتار انسان ۲۷
- ۱/۱/۲. مفهوم شناسی فضا ۲۸
- ۲/۱/۲. مفهوم شناسی رفتار ۲۹
- ۳/۱/۲. نقش تصویر ذهنی از محیط و تأثیر آن بر رفتار انسان ۲۹
- ۲/۲. تأثیر معماری بر سبک زندگی اسلامی ۳۴
- ۱/۲/۲. سبک زندگی اسلامی ۳۵
- ۲/۲/۲. اصول حاکم بر معماری سنتی ۳۷
- ۱/۲/۲/۲. مفهوم سیر از کثرت به وحدت در معماری محلات ۴۰
- ۲/۲/۲/۲. مفهوم سیر از ظاهر به باطن در معماری دوران اسلامی ۴۳
- ۳/۲/۲/۲. مفهوم سیر به اهداف و تعالی انسانی در معماری دوران اسلامی ۴۴
- ۳/۲/۲. اهمیت و جایگاه محله در شهر اسلامی ۴۸
- ۴/۲/۲. جایگاه محلات در ساختار کالبدی - فضایی و اجتماعی شهرهای تاریخی ایران ۵۰
- ۱/۴/۲/۲. اصول بکار رفته در ساختار کالبدی - فضایی محلات ۵۰
- ۲/۴/۲/۲. اصول بکار رفته در ساختار اجتماعی محلات ۵۲
- ۵/۲/۲. مؤلفه ها و معیارهای محله های شهر ۵۳
- ۶/۲/۲. مبانی شکلی و ویژگی های محله سنتی ۵۷
- ۷/۲/۲. بافت محله ای و ابعاد آن ۵۹
- ۱/۷/۲/۲. ابعاد بافت محله ۵۹
- ۸/۲/۲. عناصر ساختاری محله ۶۱
- ۹/۲/۲. مقایسه محلات در گذشته و معاصر ۶۵
- ۱۰/۲/۲. تأثیر معماری بر سبک زندگی ۷۰
- فصل سوم ۷۵
- بررسی فقهی و حقوقی قاعده لا ضرر در آسیب های وارده از ناحیه طراحی محلات شهری بر سبک زندگی اسلامی - ایرانی ۷۵
- ۱/۳. قاعده لا ضرر و ادله اثبات و مفاد آن ۷۶
- ۱/۱/۳. ادله قاعده ۷۶

- الف. آیات: ۷۶.....
- ب. روایات ۷۷.....
- ج. اجماع ۷۸.....
- د. حکم عقل و بنای عقلاء ۷۸.....
- ۲/۱/۳. معنای ضرر و ضرار ۷۹.....
- ۳/۱/۳. مفاد قاعده ۸۰.....
- ۲/۳. تحلیل ناهنجاری‌های محلات امروزی بر اساس قاعده لاضرر ۸۳.....
- ۱/۲/۳. قاعده لاضرر و آسیب‌های وارده از عدم توجه به عنصر محله در شهرک‌های امروزی ۸۴.....
- ۱/۱/۲/۳. فقدان هویت شهری ۸۸.....
- ۲/۱/۲/۳. عناصر هویتی ۸۹.....
- ۲/۲/۳. قاعده لاضرر و ناهنجاری‌های فرهنگی در محلات ۹۳.....
- ۳/۲/۳. قاعده لاضرر و ناهنجاری‌های دیداری (اغتشاش بصری نماها، حجم‌ها و عناصر) ۹۵.....
- ۴/۲/۳. قاعده لاضرر و عدم احساس امنیت در طراحی محلات امروزی ۹۸.....
- ۱/۴/۲/۳. آلودگی فیزیکی (مواد زائد جامد) ۹۹.....
- ۲/۴/۲/۳. آلودگی نمادی (اطلاعات و علائم محیطی) ۱۰۱.....
- ۳/۴/۲/۳. آلودگی نور (تاریکی) ۱۰۴.....
- ۳/۳. نقش قاعده لاضرر در مواد قانونی و حقوقی ۱۰۷.....
- ۱/۳/۳. تحقق معماری مبتنی بر سبک زندگی ایرانی-اسلامی ۱۰۸.....
- ۲/۳/۳. چگونگی کاربرد قاعده لاضرر در نظام اسلامی در مورد معماری و شهرسازی ۱۱۰.....
- ۱/۲/۳/۳. مرحله برنامه‌ریزی ۱۱۱.....
- ۲/۲/۳/۳. مرحله طراحی ۱۱۱.....
- ۳/۲/۳/۳. مرحله اجرا و یا ساخت ۱۱۱.....
- ۳/۳/۳. هویت و پایداری محلات در الگوهای سنتی و نوین شهرسازان ایران ۱۱۳.....
- ۱/۳/۳/۳. هویت و تعلق مکانی ۱۱۶.....
- ۲/۳/۳/۳. توسعه پایدار محله‌ای ۱۱۷.....
- ۳/۳/۳/۳. هویت‌یابی محلات مسکونی و رسیدن به پایداری در آن‌ها ۱۱۸.....

۱۲۰	۴/۳/۳. اصول و معیارها در پایداری محله
۱۲۰	۱/۴/۳/۳. هویت و سرزندگی
۱۲۱	۲/۴/۳/۳. پویایی و سازگاری
۱۲۳	۳/۴/۳/۳. تنوع
۱۲۴	۴/۴/۳/۳. دسترسی
۱۲۵	۵/۴/۳/۳. تراکم و ظرفیت قابل تحمل محله
۱۲۷	۵/۳/۳. جایگاه حقوقی شهروندی در قوانین شهری ایران
۱۲۷	۱/۵/۳/۳. غیبت شهروندی در گفتمان حقوقی قانون بلدیة
۱۲۸	۲/۵/۳/۳. غیبت شهروندی در گفتمان حقوقی قانون شهرداری ها (مصوب ۱۳۲۰. ۱۳۲۸. ۱۳۳۱. ۱۳۴۷)
۱۲۸	۳/۵/۳/۳. شهروندی در قانون شهرداری های کنونی (۱۳۴۳) و اصلاحیه های بعثی آن، دوران جمهوری اسلامی ایران تا کنون)
۱۲۹	۴/۵/۳/۳. شهروندی و قانون تعاریف و ضوابط تقسیمات کشوری (۱۳۶۲)
۱۳۰	۵/۵/۳/۳. شهروندی و قانون شوراهای اسلامی کشور (۱۳۶۱. ۱۳۶۵ و ۱۳۶۹)
۱۳۱	۶/۵/۳/۳. شهروندی و قانون شهرداری (مصوب ۱۳۳۴ و اصلاحات و الحاقات کنونی)
۱۳۲	۷/۵/۳/۳. شهروندی و قانون نوسازی و عمران شهری (۱۳۴۷) با اصلاحات بعدی (۱۳۵۱. ۱۳۵۸. ۱۳۷۰ و ۱۳۷۳)
۱۳۴	۶/۳/۳. حاکمیت قاعده فقهی «لاضرر» در برخی از مواد قانونی
۱۳۶	۷/۳/۳. قاعده لاضرر و حدود آن در موضوع معماری و شهرسازی
۱۳۷	۸/۳/۳. قوانین کشور و معضلات مربوط در حوزه معماری و شهرسازی
۷۷	فصل چهارم
۷۷	خلاصه و نتیجه گیری
۱۴۱	نتیجه گیری
۱۴۸	فهرست منابع
۱۴۸	منابع فارسی
۱۵۳	منابع عربی
۱۵۵	مقالات
۱۶۰	منابع انگلیسی

۱۷۰ ضمایم

..... Abstract

مقدمه

شهر اسلامی به شهرهایی اطلاق می‌شود که در سرزمین‌های دارای فرهنگ و اعتقادات نشأت گرفته از دین اسلام ایجاد شده‌اند یا رشد یافته‌اند. «شهرنشینی و شهرهای اسلامی، دوره‌ای مشخص و محدود- یعنی چهارده قرن پیش تاکنون را در بر می‌گیرد و با کمال شگفتی بر پهنه‌ای بسیار وسیع در سه گوشه جهان کم و بیش مهم و باستانی گسترش یافته است. این پهنه از اقیانوس اطلس تا دریای چین از خلیج گینه تا آسیای مرکزی از بالکان تا اندونزی و از شاخ آفریقا تا خلیج بنگال گسترده می‌شود»^۱. این شهرها همگی در خصوصیات کالبدی و اجتماعی متأثر از حاکمیت فرهنگ اسلامی یا حکومت‌های اسلامی با یکدیگر اشتراکات زیادی دارند. تعالیم اسلامی برای ادامه حیات انسان‌ها در زمان‌ها و مکان‌های گوناگون، اصولی را بیان می‌کند که این اصول را عمدتاً در نیازهای انسان، نحوه زندگی او، اصول شکل دهنده روابط او با جهان خارج، اهداف نهایی زندگی او، نقش انسان در زمین و هدف خلقت او می‌توان پی جویی کرد. در حقیقت اسلام یک کالبد فیزیکی و ثابت برای معماری و شهر ارائه نکرد بلکه راه و اصولی برای زیست، برای رابطه انسان‌ها با یکدیگر، رابطه انسان با طبیعت و خدا و همچنین رابطه انسان با مصنوع اش معرفی کرد.

یکی از عوامل موثر در شهرنشینی و ساختار شهرهای اسلامی، نفوذ استعمار بعد از قرن هفدهم در کشورهای اسلامی بود. در جریان این تحولات پایتخت‌ها و شهرهای بندری کشورهای مستعمره زده بعنوان مناسب‌ترین مراکز تامین‌کننده اهداف استعماری مورد توجه قرار گرفته با دگرگونی‌های عمیقی به لحاظ کارکرد، ساختار فضایی و رشد و توسعه فیزیکی مواجه گردیدند. دامنه نفوذ استعمار در شهرهای استعماری آنچنان گسترده بود که این شهرها حتی بعد از دوران استقلال نیز با تغییراتی اندک

۱. کوننو، پائولو، تاریخ شهرسازی جهان اسلام، ترجمه: سعید تیزقلم زنوزی، تهران، وزارت مسکن و شهرسازی-سازمان عمران و بهسازی شهری. ۱۳۸۴: ۱۴-۱۵.

چهره و سیمای شهری مدرن خود را حفظ نموده چشم اندازهای ناموزونی را در مقابل شهرهای عقب مانده بومی ایجاد کرده اند.

در حال حاضر شهرهای ما با نوعی دوگانگی بین کالبد جدید و قدیم روبرو شده اند که این دوگانگی ناشی از تضاد بین الگوهای فکری گذشته با الگوهای فکری مدرن که امروزه برای ساخت و سازهای شهرهایمان از آنها استفاده می کنیم؛ می باشد.

برای حل این تضاد و دوگانگی و وحدت بخشی به ساختار کالبدی شهرها لازم است که اصول بکارگرفته شده در زمان های گذشته را با اصول مورد استفاده امروز تطبیق داده و به اصولی منطبق با فرهنگ و مذهب این مرز و بوم دست یابید.

فصل اول

کلیات

۱.۱. بیان مسأله تحقیق

در این تحقیق به بررسی و تبیین «جایگاه فقهی و حقوقی قاعده لا ضرر در آثار معماری و سبک زندگی اسلامی» می‌پردازیم. حوزه مورد بحث معماری در این پژوهش، محله‌های شهری است. از آنجا که نقش و تأثیر قواعد فقه و گستره آن در فقه امامیه و نظام حقوقی ایران و اهمیت و کارآمدی آن را نمی‌توان نادیده گرفت لازم است برای حل مشکلات نظام حقوقی، به متون فقهی اسلام مراجعه کرد. شایان توجه است که قاعده لا ضرر از جمله قواعد فقهی است که پویایی و جامعیت سیستم حقوقی اسلام را تأمین کرده است لذا می‌تواند راهگشای مشکلات نوظهور در جامعه ایران باشد و خدمات قابل توجهی به مردم ارائه دهد.

بر همین اساس رسالت این پایان‌نامه و تلاش نگارنده بر این است که با استفاده از قاعده لا ضرر بر مبنای کسانی که قائلند قاعده لا ضرر در احکام عدمی نیز جریان دارد و بهره‌گیری از متون معتبر فقهی و حقوقی، تلاشی در جهت حل مسائل و معضلاتی که امروزه در معماری محله‌ها در حال رخ دادن است ارائه نماید به نحوی که بتوان با به کارگیری و استفاده از این قاعده مسلم فقهی بسیاری از مشکلات و معضلاتی همچون پیامدهای ازهم‌پاشیدگی محلات و کم‌رنج شدن سرمایه اجتماعی، یعنی عدم احساس تعلق و وابستگی به محل و محله زندگی، عدم اعتماد متقابل و عدم احساس مسئولیت در قبال شرایط و مسئولیت‌های اجتماعی مشترک، کاهش رفت‌وآمد بین همسایگان و حتی گفت‌وگو برای حل مسائل و مشکلات مشترک که امروزه در معماری محله‌ها شاهد آن هستیم را حل کرده و بر اساس این قاعده راه‌حل‌های جدیدی ارائه نمود.

۲.۱. اهمیت و ضرورت تحقیق

شهر اسلامی زیستگاه طبیعی و مدنی مسلمانان است. از این رو بایستی از هر لحاظ تأمین کننده نیازهای طبیعی و مدنی ساکنین آن باشد. نیازهای طبیعی هم شامل خواسته‌های روحی، روانی و زیبایی‌شناختی انسان‌ها می‌شود و هم نیازهای مادی و فیزیولوژیک را دربرمی‌گیرد. در واقع شهر سالم، شهری است که در آن مردم از هر لحاظ احساس امنیت می‌کنند و تلاش مسئولان شهری در آن معطوف به تقلیل آلام مردم و رفع دغدغه‌های ایشان است. لازمه رسیدن به شهر اسلامی، رعایت صحیح تمام شرایطی است که اسلام برای زندگی مؤمنانه توأم با رفاه و آسایش مردم در نظر گرفته است.

اجرای این اصول اسلامی نیازمند مدیریت صحیح و هوشمندانه و به‌دوراز هرگونه افراط و تفریط است. بنای شهر آرمانی اسلامی به‌عنوان مقدمه‌ای برای ایجاد جامعه آرمانی و مدینه فاضله اسلامی ضرورتی انکارناپذیر است. جمهوری اسلامی ایران به‌عنوان ام‌القرای جهان اسلام و نمونه کامل و آرمانی مردم‌سالاری دینی در جهان، بهترین جایگاه، برای ارائه و تأسیس شهر آرمانی اسلامی را دارا می‌باشد. شهری که می‌تواند الگویی برای سایر شهرهای جهان اسلام و حتی تمامی شهرهای جهان باشد. تحقق ایده انسان کامل و رسیدن به اوج قله‌های ایمان و معنویت تنها با زیستن در چنین شهری امکان‌پذیر خواهد بود. بنابراین ضرورت ایجاد شهر آرمانی اسلامی رابطه مستقیم با اهداف عالیه اسلام در راستای تربیت و پرورش انسان کامل الهی دارد. انجام این مهم نیازمند عزم جهادی مدیران شهری است. جهادی که از سازندگی شهری آغاز می‌شود و به جهاد بزرگ‌تر که همانا ساختن انسان کامل الهی است ختم می‌گردد. حال اگر بخواهیم اسلام را درست به همه نشان دهیم می‌توانیم به طریق عملی و از طریق معماری این کار را انجام دهیم که در این صورت همه مردم دنیا به اسلام گرایش پیدا کرده و خواص اسلام مثل سلم و سلام، تعادل و روابط اجتماعی قوی، مهر، محبت و دوستی را به همه نشان می‌دهد.

از آنجایی که معماری و شهرسازی ما، به لحاظ فرهنگ و تمدن غنی ایرانی و اسلامی، آن‌قدر پربار است که اگر ما آن را عملی کنیم، معماری می‌تواند ابزار صدور انقلاب اسلامی باشد ولی از آنجایی که معماری امروز کشورمان را دیگران برایمان طراحی کرده و ما به شکل نرم آن را قبول کرده‌ایم، این نوع معماری کنونی در حال سوق دادن ما به سمت سبک زندگی آمریکایی است که نهایتاً غایت انقلاب

اسلامی ایران نیست. بر همین اساس رهبر انقلاب اسلامی از الگوی پیشرفت اسلامی - ایرانی یاد می‌کنند که باید در فکر طراحی یک الگوی جدید برای کشورمان باشیم. از آنجا که سبک‌های جدید در معماری معاصر، در اخلاق و رفتار انسان‌ها تأثیر بسزا و غیرقابل‌انکاری دارد، در این زمینه پژوهشی باید صورت گیرد که شاید این پایان‌نامه، حرکتی مبارک در این مهم تلقی شود.

۳.۱. پیشینه تحقیق

از جمله پایان‌نامه‌های که ارتباط بسیار نزدیکی با موضوع این رساله داشته‌اند و در این راستا تدوین شده‌اند از قرار ذیل می‌باشند:

۱. هاشمی طغرالجردی، سید مجید، «تأثیر قاعده لا ضرر بر مقررات معماری و شهرسازی مرتبط با حریم بصری خانه»، رساله دکتری، دانشکده معماری دانشگاه علم و صنعت ایران، ۱۳۹۱.

این رساله که در حوزه مطالعات دینی و معماری قرار می‌گیرد و با مفاهیم متعالی دینی، الگوهای رفتاری شریعت و نظام سامان دهنده ارتباطی فضایی خانه مرتبط بوده و به گستره علم فقه که حوزه قوانین و مقررات موضوعه است، وارد می‌شود. در این رساله، ضمن توصیف روش اجتهادی صدور احکام و مقرراتی که بر معماری خانه‌های سنتی شهری چون کرمان تأثیر داشته است، به شرح یکی از مهم‌ترین قواعد فقهی با عنوان «لا ضرر» پرداخته شده است و نشان داده که این قاعده نه فقط میزان و معیار که از جمله «مبانی» حقوق نیز به شمار می‌رود و ساختار مهمی از قانون مدنی بر آن نهاده شده است. ضرورت پرداختن به موضوع ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی و انطباق آن‌ها با فرهنگ اسلامی و ایرانی در این دیده شده است که علی‌رغم مصوبات شورای عالی معماری و شهرسازی در لزوم پرداختن به اصول اسلامی در معماری و شهرسازی کشور و ایجاد هویت اسلامی در سیمای شهری، چگونگی روش ایجاد و اجرای این اصول تبیین نشده و ضابطه یا آیین‌نامه‌ای جهت حفظ حریم بصری خانه‌ها نیز ارائه نشده است.

مساله مهم این تحقیق، تحلیل مبانی معرفتی ضرورت حفظ حریم خانه بر اساس منابع اسلامی، جهت ارائه ملاک ارزیابی ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی معاصر است که موجب تعرض به حریم بصری خانه شده‌اند. در این میان دو وجه دیگر نیز جهت حل مساله اهمیت یافته و باعث بسط مساله شد

که عبارت‌اند از بازشناسی نقش قاعده «لا ضرر» که دارای نقشی محوری در احکام و قوانین معماری سنتی بوده در ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی معاصر با حریم بصری خانه مرتبط هستند و معرفی روش ترکیبی که ضمن حل مساله تحقیق امکان تبیین نظریه‌ای جامع که با موضوع حریم بصری خانه به حوزه معماری و گستره دین پژوهی وابسته است را فراهم کند.

علاوه بر تشابه موضوع این پایان نامه با رساله دکتری آقای هاشمی در قاعده لا ضرر نقطه افتراق آن‌ها در انطباق این قاعده با موضوعات مختلف است. در رساله آقای هاشمی قاعده لا ضرر با بحث حریم بصری خانه انطباق داده شده ولی در این پایان نامه قاعده لا ضرر را با موضوع معماری محلات و سبک زندگی اسلامی تطبیق می‌دهیم.

۲. خسروی، محمدباقر، «نقش قاعده لا ضرر در تعریف الگوی مطلوب معماری اسلامی»، رساله دکتری، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات، ۱۳۹۰.

هدف اصلی در این رساله، تبیین جایگاه و نقش قاعده لا ضرر و لاضرار در اسلام و تأثیر آن بر شکل‌گیری و بازتعریف الگوی مطلوب معماری و شهرسازی اسلامی و ایرانی است. بازتعریف قوانین و مقررات معماری و شهرسازی، حقوق و تکالیف شهروندی از طریق شناسایی مفهوم شهروندی و سابقه آن در ایران از جنبه‌های مختلف حقوقی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، گامی مهم و اساسی در این زمینه محسوب می‌شود. این پژوهش بر اساس ادبیات تخصصی موضوع، مفهوم آیین همسایگی در فرهنگ ایرانی - اسلامی را از طریق تبیین حقوق انسانی در فرهنگ اسلامی و ترسیم حقوق شهروندی در شهر اسلامی، جنبه‌های مختلف قاعده لا ضرر و لاضرار را معرفی کرده و مورد مطالعه قرار می‌دهد.

چارچوب نظری پژوهش بر اساس مبانی فقهی قاعده لا ضرر و لاضرار و بایسته‌های اجتماعی آن ترسیم شده است که در رساله از آن با عنوان آیین همسایگی در شهر اسلامی یاد شده است. تجزیه و تحلیل نمونه‌های موردی در پژوهش در دو سطح انجام گرفته است. سطح نخست به نمونه‌های تاریخی و معرفی مثال‌های مشخصی از دوران اسلامی وابسته است و سطح دوم به مورد تجزیه و تحلیل نمونه‌های معاصر و تحلیل مثال‌هایی از عصر حاضر اختصاص دارد.

در پایان مطالعاتی که در این راستا صورت گرفته نشان‌دهنده آن بود که بایسته‌های تحقق قاعده لا ضرر و لاضرار را باید بر اساس سه محور ۱- هویت اسلامی - ایرانی ۲- انسجام در نظام فکری و اجرایی ۳- مدیریت شهری مبتنی بر توحید و عدالت، به انجام رساند.

اما علاوه بر تشابه قاعده لا ضرر که در هر دو پژوهش وجود دارد نقطه افتراق این پایان نامه با رساله دکتری آقای خسروی را می‌توان در بحث تطبیق دادن قاعده لا ضرر با آسیب‌هایی که از جانب معماری محلات شهری بر پیکره جامعه و افراد آن در حال وارد آمدن است دانست. در این رساله، نگارنده تلاش کرده که ابتدا بایان اینکه محیط زندگی بر رفتار انسان‌ها تأثیرگذار است به بیان اسلوب حاکم بر معماری سنتی پردازد و بیان کند که معماری سنتی به گونه‌ای بوده است که علاوه بر پاسخ‌گویی به نیاز دنیایی افراد به نیازهای اخروی آن‌ها توجه داشته با سبک زندگی اسلامی و ایرانی ما مطابق بوده است و در پایان به تطبیق دادن این آسیب‌هایی که معماری‌های امروزی محلات بر پیکره افراد و جامعه ایرانی - اسلامی وارد آورده است، با قاعده لا ضرر پردازد و از این دریچه آسیب‌های وارده را جبران کند.

نکته قابل تعمق و وجه امتیاز و برتری این نوشتار با سایر مکتوباتی که در این راستا صورت گرفته است در این است که در این نوشتار نگارنده درصدد بررسی این نکته می‌باشد که آیا ترکیب‌ها و چیدمان‌هایی که امروزه در طراحی محله‌های شهری در حال رخ دادن است و ما شاهد آن هستیم آیا مطابق با فقه اسلامی است؟ و آیا این چیدمان و ترکیب‌ها آسیبی از حالت روحی و روانی و جسمی بر انسان‌ها می‌گذارند که منجر به ضرر و زیان بر آن‌ها شود تا بتوان آن را از طریق قاعده فقهی لا ضرر جبران نمود؟ در حالی که چنین متدی به صورت مبسوط در این پایان‌نامه‌های انجام شده صورت نگرفته است.

و همچنین برخی مقالاتی که در این راستا نگاشته شده‌اند از قرار ذیل می‌باشند:

۱. سیفیان، محمد کاظم، «قاعده لا ضرر و رعایت آن در اصول معماری و شهرسازی اسلامی»،

نشریه هنرهای زیبا، شماره ۳، بهار ۱۳۷۷.

در این مقاله آقای سیفیان علاوه بر بررسی مفاد و ادله قاعده فقهی لا ضرر و به تأثیرگذاری این قاعده در اصول معماری پرداخته و یک نگاه کلی به این مسأله داشته است که باید اصول معماری و شهرسازی ما در سه مرحله برنامه‌ریزی، اجرا و تصمیم‌گیری، منطبق بر قاعده لا ضرر